

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-2\(33\)-261-274](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-2(33)-261-274)

Ярослав Коркос

*аспірант 4-го року навчання, викладач кафедри практичної психології
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-5718-4053>*

ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ КАТЕГОРІЙ ПОСТПРАВДИ У БУДЕННІЙ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. Статтю присвячено психосемантичному дослідженню категорій постправди в індивідуальній буденній свідомості студентів. Термін «епоха постправди» позначає період у суспільному розвитку, коли емоції, переконання та власні погляди мають більшу силу впливу на формування думок та прийняття рішень, ніж фактична об'єктивна інформація. Вибірка дослідження охоплює 200 осіб віком від 18 до 23 років. Опитування відбувалось онлайн за допомогою інструменту Google Forms. Виявлено, що факторна структура системи індивідуальних значень категорій постправди у буденній свідомості студентів складається з трьох факторів: «Загальна негативна оцінка», «Емоційний ресурс» та «Раціональна рівновага». Встановлено, що чим вище позитивна оцінка поняття «критичність», тим вище рівень критичного мислення у досліджуваних осіб. Крім того, виявлено, що збільшення асоціацій респондентів між поняттям «правда» та неприємними відчуттями, такими як гіркота, сум, осуд, виснаження та обтяження, співвідноситься з вищим рівнем критичного мислення. З іншого боку, позитивні асоціації з поняттям «брехня», такі як приємність, солодкість, ресурс та полегшення, також пов'язані із більш вираженим критичним ставленням. Зазначено, що студенти з вищим рівнем критичності оцінюють поняття «правда» як раціональне, статичне та спокійне, тоді як «брехню» характеризують як поривчасту, емоційну та рухливу.

Ключові слова: психосемантика, критичне мислення, постправда, буденна свідомість, семантичний диференціал.

Korkos Yaroslav

*Postgraduate Student, Lecturer at the Department of Practical Psychology
of the Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-5718-4053>*

PSYCHOSEMANTIC ANALYSIS OF POST-TRUTH CATEGORIES IN THE ROUTINE CONSCIOUSNESS OF STUDENTS

Abstract. The article is dedicated to the psychosemantic research of post-truth categories within the individual everyday consciousness of students. The term «post-truth era» refers to a period in social development when emotions, beliefs, and personal views exert a greater influence on forming opinions and decision-making than actual objective information. The research sample comprises 200 individuals aged 18 to 23. The survey was conducted online using the Google Forms tool. It was found that the factor structure of the system of individual values of post-truth categories in the everyday consciousness of students consists of three factors: «General negative evaluation», «Emotional resource» and «Rational balance». It was established that the higher the positive assessment of the concept of «criticality», the higher the level of critical thinking among the researched individuals. Additionally, respondents' increased associations between the concept of "truth" and unpleasant feelings such as bitterness, sadness, censure, exhaustion, and burden were found to correlate with higher levels of critical thinking. On the other hand, positive associations with the concept of «lie» such as pleasantness, sweetness, resource, and relief, are also associated with a more pronounced critical attitude. It is noteworthy that students with a higher level of criticality evaluate the concept of "truth" as rational, static, and calm, while «lie» are characterized as impetuous, emotional, and mobile.

Keywords: psychosemantics, critical thinking, post-truth, everyday consciousness, semantic differential

Постановка проблеми. Епоха постправди (англ. post-truth) визначається Оксфордським словником як історичні «умови, за яких об'єктивні факти впливають на формування суспільної думки менше, ніж звернення до емоцій та особистих переконань». Через велику кількість згадувань термін «постправда» став словом 2016-го року за версією Оксфордського словника англійської мови [13]. Термін отримав широку популярність на тлі референдуму та процедури Brexit, президентських виборів у США (через безпосередньо постать D. Trump) та розповсюдження у різних країнах політичного популізму.

Серед дослідників не існує консенсусу у розумінні змістового наповнення епохи постправди. Однак, більшість вчених пов'язує її з комунікаційними феноменами як фальшивими або неправдивими новинами, чутками, містифікаціями та політичною брехнею. Відповідно, її причини полягають у поляризованій та неетичній політиці, нерегульованих соціальних медіа, некомпетентній журналістиці та розвитку цифрових технологій [1].

Зазначені комунікативні феномени постправди є наслідком парадигми постмодернізму, яка припускає скептицизм до об'єктивного знання, релятивізацію та децентрацію істини [1;2;3;6;9]. А. Sokal та J. Bricmont переконливо продемонстрували на прикладах праць основних представників постмодернізму (J. Lacan, J. Baudrillard, P. Guattari, G. Deleuze та ін.), що подібний епістемологічний підхід часто призводить до псевдонаукових концепцій та текстів, що не мають сенсу [12].

Разом з тим, епоха постправди характеризується проблемою широкого використання евфемізмів, що породжує розмивання демаркаційної лінії у бінарній опозиції «права – брехня», зниження здатності відділити істину від неправди [5]. У цьому дослідженні ми виходимо з припущення того, що активне використання евфемізмів у суспільно-політичному дискурсу матиме більшу дисперсію трактувань категорії «брехня», ніж при використанні інших категорій. Цю гіпотезу буде перевірено в емпіричному дослідженні.

Психосемантика як галузь психології досліджує генезу, побудову та функціонування індивідуальної системи значень, яка опосередковує пізнавальні процеси, прийняття рішень та поведінку особистості. Основне її завдання полягає у дослідженні індивідуальної свідомості за допомогою репрезентації суб'єктивного відображення дійсності через систему значень [8]. Як галузь психології, психосемантика є відносно новою. Перші психосемантичні дослідження були пов'язані з методикою семантичного диференціала (СД), який є комбінацією методу контрольованих асоціацій і процедур шкалування. Метод СД був розроблений у 1950-х роках у ході досліджень С. Osgood [11]. Як зазначає Ю. Тимош, психосемантичні методи є найбільш адекватними та ефективними для реконструкції внутрішнього змісту індивідуальної свідомості [7].

Психосемантична парадигма уможлиблює дослідження буденної свідомості студентства з позиції функціонування індивідуальної системи значень, що опосередковує когнітивні процеси особистості. З одного боку, виокремлення значень та смислів дозволяють аналізувати їх афективне та мотиваційне забарвлення, виявляти суб'єктивну репрезентацію у свідомості, що створює умови для прогнозування поведінки особистості. З іншого – одним з проявів епохи постправди є використанням евфемізмів, що створюють множинність трактувань та змінюють емоційне забарвлення. Відповідно, психосемантичне дослідження здатне виявити описаний вплив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні аспекти епохи постправди як комунікативного та філософського феномену висвітлено у наукових доробках зарубіжних (Т. Andina, Y. Brahms, A. Condello, S. Fuller, S. Naack, C. Wight та ін.) та українських вчених (С. Білоус, В. Волковський, Т. Гайналь, Р. Додонов, В. Додінова, Кучера І. та ін.). Попри значний обсяг наукового дискурсу на цю тему, внутрішня репрезентація категорій

постправди у буденній свідомості залишається малодослідженою. Серед наукових досліджень прослідковується протиріччя між теоретичним, апріорним умовиводом, що використання евфемізмів призводить до зниження критичності та здатності розрізняти правду від брехні, та відсутністю емпіричних підтверджень цього положення. Заповнення цієї наукової прогалини є важливим завданням для подальшого розвитку досліджень у цій області та формування глибшого уявлення про механізмів функціонування буденної свідомості у сучасному інформаційному суспільстві постправди.

Мета статті – емпірично дослідити семантичне поле категорій постправди у буденній свідомості студентів

Виклад основного матеріалу. На початковому етапі з метою створення коректних бінарних опозицій для семантичного диференціала, було проведено асоціативний експеримент зі студентами Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Розмір вибірки склав 30 осіб. Стимульним матеріалом стали поняття «правда», «брехня», «інформація» та «критичність». На основі результатів асоціативного експерименту формувалась методика «Оцінка категорій постправди», що є складовою другого етапу емпіричного дослідження

З метою вивчення семантичного поля та структурних особливостей понять у буденній свідомості студентів, виявлених під час теоретичного аналізу, нами використано авторський СД «Оцінка категорій постправди» та тест критичності мислення (L. Starkey, адаптація О. Луценко) [4]. Гіпотезою дослідження є те, що категорія «брехня» має більш неоднозначне значення у буденній свідомості респондентів, ніж інші категорії.

Вибірка дослідження охоплює 200 осіб віком від 18 до 23 років. Опитування відбувалось онлайн за допомогою інструменту Google Forms. Для забезпечення репрезентативності у вибірку ввійшли досліджувані, що є студентами Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Херсонського державного університету, Львівського університету імені Івана Франка та інших університетів України. Крім того, вибірка представлена студентами різних профілів підготовки, а саме: психологи, педагоги, соціальні працівники, а також студенти, які здобувають освіту технічного спрямування.

Домінуючі тенденції у буденній свідомості респондентів при суб'єктивному оцінюванні категорії «правда» представлено у табл. 1. Згідно з цими даними, більшість студентів атрибує категорію «правда» так: змістовна, мудра, вільна, справедлива, повна, відверта, радикальна, важлива, сильна, вірна, гірка, полегшувальна, раціональна, статична, об'єктивна, ресурсна та спокійна. Загалом, більшість респондентів надають позитивні оцінки щодо поняття «правда», що є досить очікуваним.

Таблиця 1

Тенденції суб'єктивних оцінок категорії «правда» (n = 199, %)

№	Показники негативного полюса	%	№	Показники позитивного полюса	%
1.	Змістовна	83,15	8.	Важлива	91,57
2.	Мудра	82,58	9.	Сильна	89,33
3.	Вільна	74,72	10.	Вірна	75,28
4.	Справедлива	72,47	11.	Гірка	63,48
5.	Повна	69,10	12.	Полегшувальна	50,00
6.	Відверта	68,54	13.	Раціональна	47,75
7.	Радикальна	50,00	14.	Статична	47,75
			15.	Об'єктивна	47,19
			16.	Ресурсна	46,63
			17.	Спокійна	42,70

Домінуючі тенденції у буденній свідомості респондентів при суб'єктивній оцінці категорії «брехня» представлено у табл. 2. Для більшості студентів категорія «брехня» зрадлива, виснажлива, суб'єктивна, емоційна, солодка, поривчаста, рухлива, слабка, обтяжлива, засудлива, малозначна, сумна, несправедлива, дурна, зла, прихована, порожня, неприємна, невірляна, часткова. Загалом, більшість респондентів мають негативну оцінку категорії «брехня», що є очікуваною протилежністю категорії «правда». Для детальшого аналізу нам потрібно знизити розмірність даних.

Таблиця 2

Тенденції у суб'єктивній оцінці категорії «брехня» (n = 199, %)

№	Показники негативного полюса	%	№	Показники позитивного полюса	%
1.	Зрадлива	83,15	13.	Несправедлива	75,84
2.	Виснажлива	66,29	14.	Дурна	70,79
3.	Суб'єктивна	64,61	15.	Зла	67,42
4.	Емоційна	61,24	16.	Прихована	65,17
5.	Солодка	58,43	17.	Порожня	58,99
6.	Поривчаста	53,93	18.	Неприємна	48,88
7.	Рухлива	53,93	19.	Невірляна	48,88
8.	Слабка	51,12	20.	Часткова	44,94
9.	Обтяжлива	51,12			
10.	Засудлива	48,31			
11.	Малозначна	43,82			
12.	Сумна	43,82			

З метою побудувати семантичне поле, яке репрезентує відображення вищезазначених категорій у буденній свідомості, нами використано факторний

аналіз. Для виявлення доцільності виконання факторного аналізу, застосовано критерій сферичності Бартлета ($p < 0,001$) та критерій адекватності вибірки Кайзера-Мейера-Олкіна ($KMO = 0,94$), що свідчить про високу доцільність проведення такого дослідження. За допомогою факторного аналізу даних (метод виділення: аналіз головних компонентів, метод ротації: Varimax normalized Кайзера), було виокремлено 3 значущих фактори, які пояснюють 54,05% сумарної дисперсії: «Загальна негативна оцінка» (37,71%), «Емоційний ресурс» (9,87%) та «Рациональна рівновага» (6,47%). Обертання зійшлося за 4 ітерації.

Перейдемо до розгляду кожного фактора. До складу першого фактора, що отримав назву «Загальна негативна оцінка», увійшли 12 конструктивів, представлених у табл. 3.

Таблиця 3

Склад фактора «Загальна негативна оцінка»

№	Показники, які увійшли до складу негативного полюса	Факторна вага	№	Показники, які увійшли до складу позитивного полюса	Факторна вага
1.	Зрадлива-вірна	-0,72	5.	Мудра-дурна	0,8
2.	Малозначна-важлива	-0,68	6.	Справедлива-несправедлива	0,79
3.	Слабка-сильна	-0,67	7.	Змістовна-порожня	0,77
4.	Суб'єктивна-об'єктивна	-0,4	8.	Вільна-невільна	0,71
			9.	Повна-часткова	0,66
			10.	Відверта-прихована	0,65
			11.	Добра-зла	0,6
			12.	Радикальна-консервативна	0,56

З негативним полюсом до складу фактора увійшли такі конструкти: зрадлива, малозначна, слабка, суб'єктивна; за позитивним полюсом – дурна, несправедлива, порожня, невільна, часткова, прихована, зла та консервативна. Фактор вказує на те, що оцінка категорій в індивідуальній свідомості студентів є недиференційованою й залежить фактично лише від визначення шкали позитивного/негативного ставлення.

Другий фактор отримав назву «Емоційний ресурс», який містить 6 показників та представлений у табл. 4. За негативним полюсом до складу фактора увійшли такі конструкти: приємна та солодка, за позитивним полюсом – весела, схвальна, полегшувальна, ресурсна. Таким чином, фактор позначає емоційне навантаження категорії у буденній свідомості та її сприйняття як ресурсної або виснажливої, обтяжливої або полегшувальної.

Таблиця 4

Склад фактора «Емоційний ресурс»

№	Показники, які увійшли до складу негативного полюса	Факторна вага	№	Показники, які увійшли до складу позитивного полюса	Факторна вага
1.	Приємна-неприємна	-0,74	3.	Сумна-весела	0,75
2.	Солодка-гірка	-0,54	4.	Засудлива-схвальна	0,64
			5.	Обтяжлива-полегшувальна	0,55
			6.	Виснажлива-ресурсна	0,47

До складу третього фактора, що має назву «Раціональна рівновага» увійшло 3 показники (див. табл. 5). Фактор містить лише показники позитивного полюса, такі як: статична, раціональна та спокійна. Загалом, фактор описує категорію з позиції її емоційного або раціонального навантаження, яке породжує стабільність, сталість, стійкість або мінливість, нестійкість.

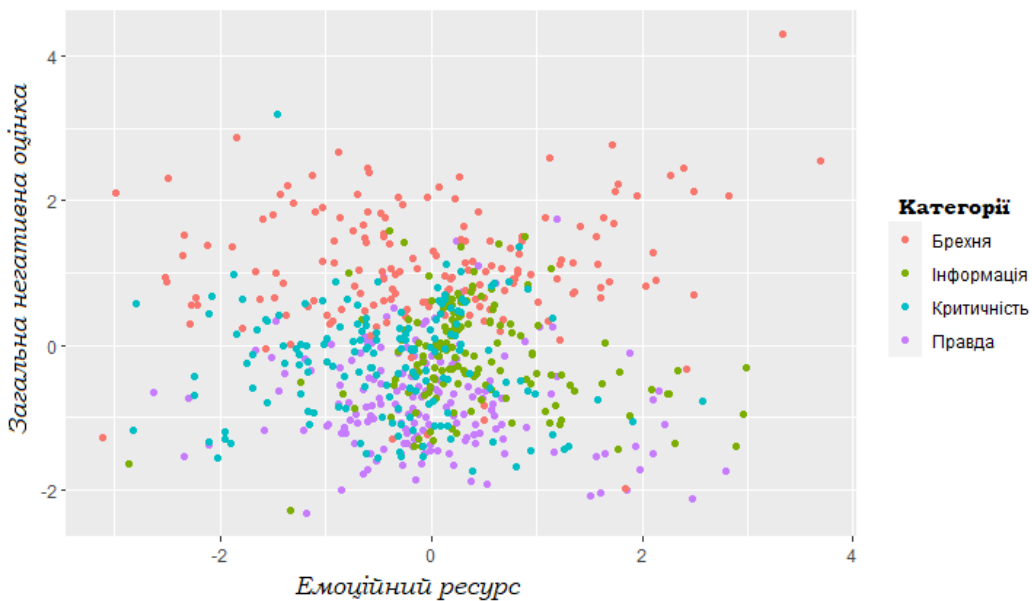
Отже, аналіз індивідуальних значень у буденній свідомості студентів за структурою авторського СД «Оцінка категорій постправди» можна описати за допомогою трьох факторів: загальна негативна оцінка, емоційний ресурс, раціональна рівновага.

Таблиця 5

Склад фактора «Раціональна рівновага»

№	Показники які увійшли до складу позитивного полюса	Факторна вага
1.	Рухлива – статична	0,74
2.	Емоційна-раціональна	0,72
3.	Поривчаста – спокійна	0,58

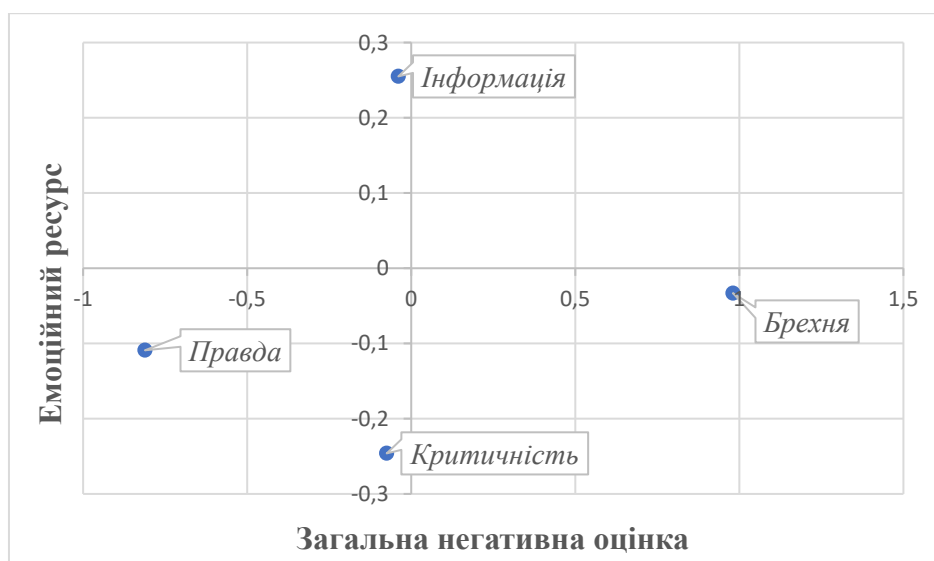
Перейдемо до аналізу розміщення окремих категорій у семантичному полі понять. Для цього використаємо виділені вище фактори та мову програмування R. Розподіл індивідуальних значень за факторами «Загальна негативна оцінка» та «Емоційний ресурс» зображено на рис. 1.

Рис. 1. Розподіл індивідуальних значень за факторами «Загальна негативна оцінка» та «Емоційний ресурс»

Візуальний аналіз виявляє тенденцію того, що категорія «брехня» у свідомості студентів має виражену негативну оцінку і навпаки, категорія «правда» – позитивну. Загалом, дисперсія значень категорії «брехня» за емоційним ресурсом та негативною оцінкою більша, ніж у інших категорій. «Правда», «інформація» і «критичність» як значення мають досить близьке розташування.

З метою знайти відстані між середніми розташуваннями кожної категорії звернімося до даних на рис. 2.

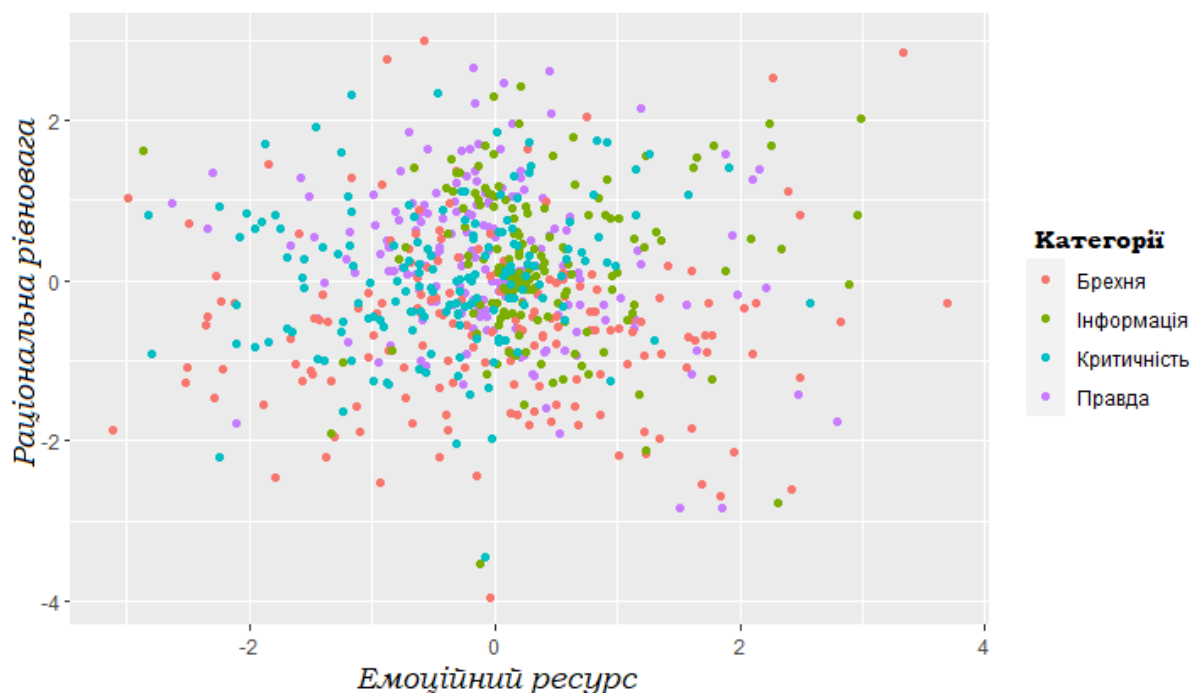
Рис. 2. Розташування категорій у структурі буденної свідомості студентів за факторами «Емоційний ресурс» та «Загальна негативна оцінка»

Як очевидно з рисунка, жодна змінна не потрапила у перший квадрант ($x > 0, y > 0$), тобто серед категорій не існує такої, яка б, маючи загальну негативну оцінку, поєднувала це з високим рівнем емоційного ресурсу. «Інформація» як значення потрапляє у другий квадрант ($x < 0, y > 0$), що об'єднує загальну позитивну оцінку з високим рівнем емоційного ресурсу. Категорії «Правда» та «Критичність» знаходяться у третьому квадранті ($x < 0, y < 0$) та є найближчими один до одного. Водночас ці категорії поєднують низький емоційний ресурс зі загальною позитивною оцінкою. Це означає, що позитивне ставлення до правди й критичності у респондентів межує з сумом, виснаженням, обтяжливістю, гіркотою та відчуттям неприємного. «Брехня» ($x > 0, y < 0$) як значення потрапляє у четвертий квадрант, що об'єднує загальну негативну оцінку з низьким емоційним ресурсом. Таким чином, негативне ставлення поєднується з астеничними, неприємними відчуттями та емоціями.

Варто зазначити, що для респондентів поняття «брехня» має більший емоційний ресурс, ніж «правда» та «критичність». Ймовірно, це пов'язано зі сталими культурними переконаннями, які відображаються, зокрема, у прислів'ях: «Гірка правда не на шкоду, а на здоров'я буде», «Краще гірка правда, ніж солодка брехня», «Правда гірка, та вона лікує, а кривда солодка, та все життя скалічить» тощо. Іншим спостереженням є те, що «критичність» має менший емоційний ресурс, ніж правда.

Розподіл індивідуальних значень за факторами «Раціональна рівновага» та «Емоційний ресурс» зображено на рис. 3.

Рис. 3. Розподіл індивідуальних значень за факторами «Раціональна рівновага» та «Емоційний ресурс»

Як і за попередніми факторами, прослідковується чітка тенденція, що категорія «брехня» має більшу дисперсію, що вказує на значні відмінності в її трактуванні, особливо у порівнянні з іншими категоріями. Це вказує на неоднозначний статус брехні у буденній свідомості студентів та підтверджує нашу гіпотезу, висунуту в теоретичному розділі. Графік демонструє, що для понять «правда», «критичність», «інформація» більшість значень зосереджені біля нуля, що означає їх не вираженість за цими факторами.

Маючи на меті знайти відстані між середніми значеннями розташування кожної категорії, звернемося до рис. 4.

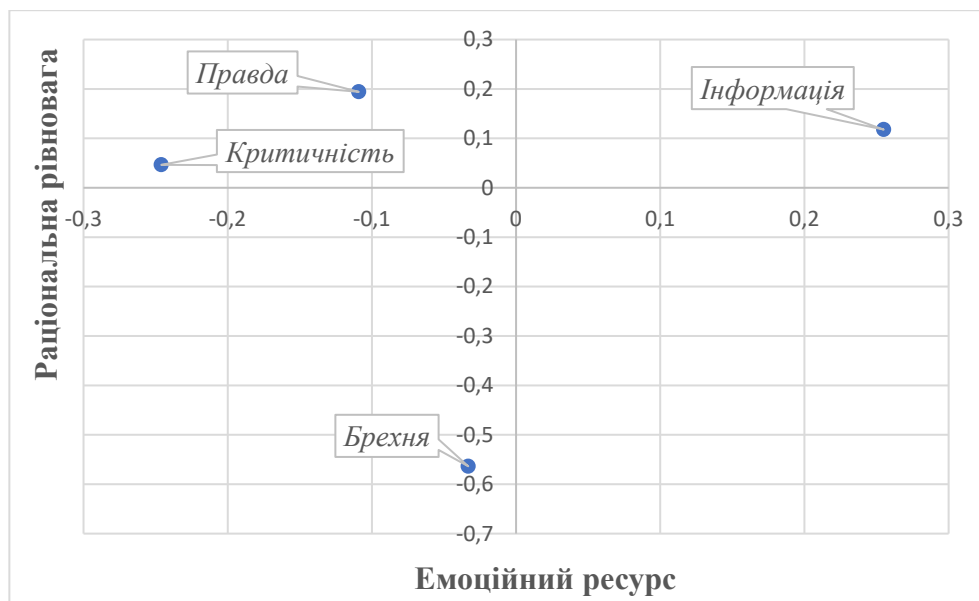

Рис. 4. Розташування категорій у структурі буденної свідомості студентів за факторами «Рациональна рівновага» та «Емоційний ресурс».

Унаочнення переконує в тому, поняття «Інформація» потрапило в перший квадрант ($x > 0$, $y > 0$), який поєднує високі показники за емоційним ресурсом та рациональною рівновагою. Це означає, що інформація як значення асоціюється у респондентів із рациональністю, статичністю, полегшенням, радістю тощо. У другий квадрант ($x < 0$, $y > 0$) потрапили категорії «Правда» та «Критичність» з їх високою рациональною, рівновагою та низьким емоційним ресурсом. Отримані показники описують те, що у свідомості респондента ці поняття асоціюються зі статичністю, постійністю, рациональністю, що несуть неприємні відчуття, сум, виснажує та викликає осуд. У третій квадрант ($x < 0$, $y < 0$) увійшла категорія «Брехня», яка має низькі значення за обома факторами, що означає асоціацію цього поняття з різкими, негативними та виснажливими емоційними станами. Жодна змінна не потрапила у четвертий квадрант ($x > 0$, $y < 0$), тобто серед категорій не існує такої, яка б мала високий емоційний ресурс та низьке значення за рациональною рівновагою.

Отже, аналіз семантичного поля релевантних завданню категорій підтверджує те, що категорія «брехня» має більшу дисперсію значень в буденній свідомості, ніж інші категорії «інформація», «правда», «критичність».

Нарешті, щоб отримати додаткове підтвердження нашим висновкам, розглянемо дані табл. 5.

Таблиця 5

Середнє відхилення категорій за факторами

Категорії	Загальна негативна оцінка	Емоційний ресурс	Раціональна рівновага
Правда	0,05	0,07	0,07
Брехня	0,06	0,1	0,08
Інформація	0,05	0,05	0,07
Критичність	0,06	0,07	0,07

За наведеними даними, середнє відхилення категорії «брехня» майже завжди вище, ніж в інших категорій, особливо за фактором «Емоційний ресурс». Отримані дані підкреслюють неоднозначне ставлення респондентів до брехні. Приймаємо гіпотезу H_1 – категорія «Брехня» має більшу дисперсію значень у буденній свідомості, ніж інші категорії.

Раніше було сформульоване завдання дослідити взаємозв'язок між критичним мисленням та репрезентацією в буденній свідомості понять, для чого використано критерій кореляції Спірмена. Перейдемо до розгляду кореляцій за фактором «Загальна негативна оцінка», «Емоційний ресурс» та «Раціональна рівновага», зміст яких зображений у табл. 7.

Таблиця 7

Кореляція показників факторів за різними категоріями з критичним мисленням

Категорії	Загальна негативна оцінка	Емоційний ресурс	Раціональна рівновага
Правда	0,03	-0,27**	0,29**
Брехня	-0,03	0,16*	-0,2**
Інформація	-0,06	-0,09	0,17*
Критичність	-0,27**	-0,08	0,003

Примітка: ** значима кореляція $p < 0.01$, * значима кореляція $p < 0.05$

Згідно з отриманими даними, позитивне сприйняття критичності як категорії корелює з результатами тесту критичного мислення (-0,27, $p < 0.01$), що означає: чим позитивніше оцінюється поняття «критичність», тим вище

критичне мислення у респондента. Припускаємо: це пов'язано з тим, що особи, які мають навички критичного мислення, розуміють їх важливість та актуальність. Важливим спостереженням є те, що жодна інша категорія за цим фактором не взаємопов'язана з критичним мисленням. Це означає, що критичне мислення та сприйняття категорій «правда», «брехня» та «інформація» не пов'язані.

За фактором «Емоційний ресурс», кореляцію з критичним мисленням мають антагоністичні категорії «правда» та «брехня». Чим більше респонденти асоціюють правду з неприємними відчуттями, гіркотою, сумом, осудом, виснаженням та обтяженням, тим більш критичними вони є. І навпаки, чим більш приємною, солодкою, ресурсною та полегшувальною є для студентів категорія «брехня», тим критичніше є респонденти. На нашу думку, це пов'язано з минулим досвідом респондентів.

За фактором «Раціональна рівновага» прямо пропорційну кореляцію з критичним мисленням мають категорії «правда» та «інформація», обернено пропорційний взаємозв'язок спостерігається з поняттям «брехня». Це означає, що особи з високим рівнем критичності вважають категорії «правда» та «інформація» раціональними, статичними та спокійними. Водночас для цих респондентів поняття «брехня» асоціюється з емоційністю, рухливістю та поривчастістю. Вважаємо, ці взаємозв'язки підкреслюють те, що категорія «правда» є стабільною і малозмінною. Для появи правдивої інформації потрібен час, а брехливу можна формулювати без опори на докази.

Висновки. У результаті проведеного факторного та кореляційного дослідження встановлено, що факторна структура системи індивідуальних значень категорій постправди у буденній свідомості студентів складається з трьох факторів: «Загальна негативна оцінка», «Емоційний ресурс» та «Раціональна рівновага». Позитивне ставлення до правди й критичності у респондентів межує з сумом, виснаженням, обтяжливостю, гіркотою та відчуттям неприємного. «Брехня» як категорія об'єднує загальну негативну оцінку з низьким емоційним ресурсом. Таким чином, негативне ставлення поєднується з астеничними, неприємними відчуттями та емоціями. Поняття «брехня» має більший емоційний ресурс, ніж «правда» та «критичність», що, ймовірно, це пов'язано з культурними особливостями сприйняття. «Інформація» як значення асоціюється у респондентів із раціональністю, статичністю, полегшенням, радістю тощо. Категорії «Правда» та «Критичність» у свідомості респондента асоціюються зі статичністю, постійністю, раціональністю, що несуть неприємні відчуття, сум, виснаження та осуд. Термін «Брехня» має низькі значення за обома факторами, що означає асоціацію цього поняття з різкими, негативними та виснажливими емоційними станами.

Встановлено, що чим вище позитивна оцінка поняття «критичність», тим вище рівень критичного мислення у досліджуваних осіб. Крім того,

виявлено, що збільшення асоціацій респондентів між поняттям «правда» та неприємними відчуттями, такими як гіркота, сум, осуд, виснаження та обтяження, співвідноситься з вищим рівнем критичного мислення. З іншого боку, позитивні асоціації з поняттям «брехня», такі як приємність, солодкість, ресурс та полегшення, також пов'язані із більш вираженим критичним ставленням. Зазначено, що студенти з вищим рівнем критичності оцінюють поняття «правда» як раціональне, статичне та спокійне, тоді як «брехню» характеризують як поривчасту, емоційну та рухливу.

Література:

1. Бистрицький Е. Екзистенційна істина і постправда. Філософська думка. 2018. № 5. С. 54-71. URL: <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/438> (дата звернення: 28.11.2023).
2. Вегеш І. М. Проблема об'єктності людини у сучасних концепціях масового суспільства: політологічний аналіз : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01. Ужгород, 2012. 232с.
3. Додонов Р. Постмодернізм – старший брат постправди. *Київські філософські студії* : матеріали наук. конф., м. Київ, 17-18 трав. 2018 р. Київ, 2018. С. 13-16.
4. Луценко О. Адаптація тесту критичного мислення Л. Старкі. *Вісник харківського національного університету імені ВН Каразіна. серія: психологія*. 2014. Т. 55, № 1110. С. 65-70. URL: <http://surl.li/prtko> (дата звернення: 23.11.2023).
5. Оксютович М., Слюсар В., Ястребова А. Зміна характеру сприйняття інформації в епоху постправди: соціально-психологічний аспект. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-18.08.2023.67> (дата звернення: 29.11.2023).
6. Самчук З., Гурківська А. Постправда як інструмент політичного нарративу епохи постмодерну. *Політичні дослідження*. 2023. Т. 1, № 5. С. 163-177. URL: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-1-9> (дата звернення: 28.11.2023).
7. Тимош Ю. В. Психосемантика моральної свідомості особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Луцьк, 2018. 257 с.
8. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник : близько 2500 термінів. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
9. Шоріна Т. Г. Постправда як реальність девальвованої культури в епоху кризи сучасної демократії. *Вісник НАУ. серія: філософія. культурологія*. 2020. Т. 1, № 31. С. 114-121.
10. Fuller S. What can philosophy teach us about the post-truth condition. Post-truth, fake news: viral modernity & higher education. 2018. P. 13-26. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-10-8013-5_2 (date of access: 19.11.2023).
11. Osgood C. E. The nature and measurement of meaning. *Psychological bulletin*. 1952. Vol. 49, no. 3. P. 197-237. URL: <https://doi.org/10.1037/h0055737> (date of access: 26.11.2023).
12. Sokal A. D., Bricmont J. Fashionable nonsense: postmodern intellectuals' abuse of science. New York : Picador, 1998. 300 p.
13. Word of the year 2016 is... | Oxford dictionaries. *Oxford Dictionaries / English*. URL: <https://web.archive.org/web/20161116101017/https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016> (date of access: 18.11.2023).

References:

1. Bystrytskyi, E. (2018). Existential truth and post-truth [Ekzystentsiina istyna i postpravda]. *Philosophical thought*, (5), 54-71. <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/438> [in Ukrainian].

2. Vehesh, I. M. (2012). *The problem of human objectivity in modern concepts of mass society: Political analysis* [Dissertation of Candidate of Political Sciences]. Uzhhorod National University [in Ukrainian].
3. Dodonov, R. (2018). Postmodernism is the older brother of post-truth [Postmodernizm – starshyi brat postpravdy]. In *Kyiv Philosophical Studies* (pp. 13–16). Boris Grinchenko Kyiv University [in Ukrainian].
4. Lutsenko, O. (2014). Adaptation of the test of critical thinking by L. Starky [Adaptatsiia testu krytychnoho myslennia L. Starky]. *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*, 55(1110), 65–70 [in Ukrainian].
5. Oksiutovych, M., Sliusar, V., & Yastrebova, A. (2023). Changing the nature of information perception in the post-truth era: Social-psychological aspect [Zmina kharakteru spryiniattia informatsii v epokhu postpravdy: Sotsialno-psykholohichni aspekt]. *Education and science of today: Intersectoral issues and development of sciences*. European Scientific Platform. <https://doi.org/10.36074/logos-18.08.2023.67> [in Ukrainian].
6. Samchuk, Z., & Hurkivska, A. (2023). Post-truth as a tool of political narrative of the postmodern era [Postpravda yak instrument politychnoho naratyvu epokhy postmodernu]. *Political Studies*, 1(5), 163–177. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-1-9> [in Ukrainian].
7. Tymosh, Yu. V. (2018). *Psychosemantics of moral consciousness of the personality* [Dissertation of Candidate of Psychological Sciences]. Lesya Ukrainka Volyn National University [in Ukrainian].
8. Shapar, V. B. (2007). *Modern explanatory psychological dictionary [Suchasnyi tlumachnyi psykholohichni slovnyk]*. Flag [in Ukrainian].
9. Shorina, T. H. (2020). Post-truth as a reality of devalued culture in the era of crisis of modern democracy [Postpravda yak realnist devalvovanoi kultury v epokhu kryzy suchasnoi demokratii]. *Bulletin of NAU. series: Philosophy. Culturology*1(31), 114-121. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.31.14838> [in Ukrainian].
10. Fuller, S. (2018). What can philosophy teach us about the post-truth condition. *Post-Truth, Fake News: Viral Modernity & Higher Education*, 13-26. https://doi.org/10.1007/978-981-10-8013-5_2.
11. Osgood, C. E. (1952). The nature and measurement of meaning. *Psychological Bulletin*, 49(3), 197-237. <https://doi.org/10.1037/h0055737>.
12. Sokal, A. D., & Bricmont, J. (1998). *Fashionable nonsense: Postmodern intellectuals' abuse of science*. Picador.
13. *Word of the year 2016 is...* (n.d.). English Oxford Living Dictionaries. <https://web.archive.org/web/20161116101017/https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>.